

**ІСТОРІЯ**

**УДК 130.2(477)**

**DOI** <https://doi.org/10.5281/zenodo.15267246>

**Дослідження впливу радянського минулого на сучасні процеси  
формування української національної ідентичності**

**Верезомська Світлана Жоржовна,**

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та суспільних  
наук, Полтавський державний медичний університет, м. Полтава, Україна,

<https://orcid.org/0000-0001-8834-3494>

**Каюн Вікторія Олександрівна,**

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри філософії та  
суспільних наук, Полтавський державний медичний університет, м. Полтава,

Україна, <https://orcid.org/0009-0006-0623-5881>

**Петрова Наталія Олександрівна,**

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри археології, етнології  
та всесвітньої історії, Одеський національний університет імені І. І.

Мечникова, м. Одеса, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-9536-4357>

**Прийнято: 08.03.2025 | Опубліковано: 30.03.2025**

***Анотація:** Дослідження присвячене комплексному аналізу впливу радянського минулого на процеси формування української національної ідентичності, зокрема в умовах війни та зовнішньої агресії. **Метою** дослідження є детальне вивчення впливу радянської ідеології, політики, культурних та соціально-*

економічних реалій того часу на формування національної свідомості українців і процеси деконструкції радянської спадщини в умовах сучасних викликів, зокрема війни, глобалізації та європейської інтеграції. **Методи.** У роботі застосовано комплексний підхід, що поєднує методи історичного, соціологічного та порівняльного аналізу, а також інтерпретації культурних наративів і фольклору через призму сучасної рефлексії на минуле. **Результати** дослідження свідчать, що радянські часи залишили глибокий слід у формуванні національної ідентичності України. Через систематичні процеси русифікації, переписування історії та культури, радянські політичні інструменти маніпулювали свідомістю українців, сприяючи послабленню національних почуттів і зниженню національної самосвідомості. Водночас соціальні та психологічні травми внаслідок масових репресій, голодоморів та інших актів політичного терору створили складні культурні контексти для формування української національної ідентичності в пострадянський період. Деконструкція радянської спадщини, що відбувається в Україні від початку незалежності, зокрема через політику декомунізації та переосмислення історичної пам'яті, є складним і багатограним процесом, що охоплює не тільки зміни в освіті, культурі та політиці, але й соціальну трансформацію. **Висновки.** Одним з основних висновків є те, що в умовах війни та зовнішньої агресії формується нова ідентичність, яка сприяє консолідації українського суспільства навколо національних цінностей, відновлення історичної пам'яті та визнання історичних травм. Цей процес зміцнює національну свідомість і є важливим чинником у боротьбі за незалежність та європейське майбутнє України. Зважаючи на поточні геополітичні реалії, розуміння та врахування впливу радянського минулого на національну ідентичність є критично важливим для майбутнього розвитку України, оскільки це дає можливість збудувати стійке й самосвідоме суспільство, що відновлює свою історію та формує нову національну ідентичність на основі демократичних цінностей.

**Ключові слова:** культурна спадщина, історична пам'ять, декомунізація, русифікація, психологічні травми, національна свідомість, зовнішня агресія, сучасні виклики.

**Research on the influence of the soviet past on the modern processes of forming a Ukrainian national identity**

**Svitlana Verezomska,**

PhD of Historical Sciences, Docent at the Department of Philosophy and Social Sciences, Poltava State Medical University, Poltava, Ukraine,  
<https://orcid.org/0000-0001-8834-3494>

**Viktoriiia Kaiun,**

PhD of Historical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Philosophy and Social Sciences, Poltava State Medical University, Poltava, Ukraine,  
<https://orcid.org/0009-0006-0623-5881>

**Nataliia Petrova,**

PhD in History, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Archaeology, Ethnology and World History, Odesa I. I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-9536-4357>

**Abstract:** *The study is devoted to a comprehensive analysis of the influence of the Soviet past on the processes of forming Ukrainian national identity, in particular in conditions of war and external aggression. **The aim** of the study is to study in detail how Soviet ideology, politics, and cultural and socio-economic realities of that time influenced the formation of the national consciousness of Ukrainians, as well as the*

*processes of deconstruction of the Soviet heritage in conditions of modern challenges, such as war, globalization and European integration. **Methods.** The work uses a comprehensive approach that combines methods of historical and sociological analysis, comparative analysis, and interpretations of cultural narratives and folklore, in particular through the prism of modern narratives and reflection on the past. **Results.** The results of the study indicate that the Soviet past left a deep, multifaceted mark on the formation of the national identity of Ukraine. In particular, through systematic processes of Russification, rewriting of history and culture, Soviet political instruments manipulated the consciousness of Ukrainians, contributing to the weakening of national feelings and the decline of national self-awareness. At the same time, social and psychological traumas that remained after mass repressions, famines, and other acts of political terror created complex cultural contexts for the formation of Ukrainian national identity in the post-Soviet period. The deconstruction of the Soviet legacy that has been taking place in Ukraine since independence, through the policy of decommunization and the rethinking of historical memory, is a complex and multifaceted process that encompasses not only changes in education, culture, and politics, but also social transformation. **Conclusions.** One of the key conclusions is that in conditions of war and external aggression, a new identity is being formed that contributes to the consolidation of Ukrainian society around national values, the restoration of historical memory, and the recognition of its historical traumas. This process allows for the strengthening of national consciousness and is an important element in the struggle for independence and the European future of Ukraine. Given the current geopolitical realities, it can be argued that understanding and taking into account the influence of the Soviet past on national identity is critical for the future development of Ukraine, as it allows for the construction of a stable and self-aware society that not only restores its history, but also builds a new national identity based on democratic values.*

**Keywords:** *cultural heritage, historical memory, decommunization, Russification, psychological trauma, national consciousness, external aggression, modern challenges.*

**Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з актуальними науковими чи практичними завданнями.** Україна як незалежна держава продовжує шлях самоусвідомлення та відновлення своєї національної ідентичності. Однак цей процес ускладнюється тягарем радянського минулого, яке суттєво вплинуло на культурний, мовний, історичний та політичний розвиток українського суспільства. Радянська політика, спрямована на формування єдиного «радянського народу», призвела до значної деформації української національної свідомості, що має тривалі наслідки.

Актуальність цієї теми зумовлена сучасними викликами, перед якими постає Україна в процесі формування своєї національної ідентичності, особливо в контексті війни, що триває. Російська агресія є не лише продовженням імперської політики, а й використовує спадок радянської доби як інструмент маніпуляції суспільною свідомістю. Таким чином, аналіз впливу радянського минулого на сучасні національні процеси є важливим як у науковому, так і в практичному аспектах.

Наукова проблема полягає в тому, що радянська політика знищення української ідентичності відбувалася в різних формах – від фізичного знищення національної еліти до нав'язування російської мови та культури як панівних. Наслідки цієї політики прослідковуються й сьогодні, зокрема в питанні мовної ідентичності, ставлення до історичного минулого, збереження радянських наративів у суспільній свідомості, що потребує комплексного аналізу та осмислення, адже від їхнього подолання залежить майбутнє України як суверенної держави.

Дослідження впливу радянського минулого на сучасні процеси формування української національної ідентичності є не лише важливим для розуміння історичних процесів, а й необхідним для розробки стратегій подолання колоніальної спадщини та побудови цілісної національної ідентичності. Це питання має значення не тільки для наукової спільноти, а й для широкого суспільного дискурсу, оскільки стосується кожного українця.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У сучасних наукових дослідженнях питання національної ідентичності розглядається крізь призму деколонізації, декомунізації та дерусифікації. Значну увагу приділяють відновленню історичної пам'яті, формуванню нових суспільних цінностей, переосмисленню ролі української мови та культури. Разом із тим важливими залишаються й практичні аспекти цієї проблеми, зокрема питання національної єдності, державної політики в культурній та освітній сферах, інформаційної безпеки.

Н. Ю. Чупрінова, І. І. Севрук, Ю. В. Соколовська [1] розглядають історичну пам'ять та національну ідентичність у контексті російсько-української війни (2014–2024 рр.), акцентуючи на зміні суспільних наративів та політичних дискурсів. Н. Кузьмінець, О. Стадник, Т. Букіна [2] аналізують вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення, зокрема в контексті національної консолідації. О. Стасюк [3] досліджує Голодомор – геноцид 1932–1933 рр. – як новий європейський наратив та елемент колективної пам'яті України та Європи.

І. Й. Краснодемська [4] висвітлює роль західної української діаспори у формуванні етнокультурних процесів в Україні наприкінці 80-х – середині 90-х років ХХ ст. О. Мосієнко, О. Гордійчук, І. Клименко, Ю. Кондратюк [5] аналізують національну безпеку України, розглядаючи сучасні ризики та виклики. О. Семенова [6] досліджує радянську ідентичність у сучасному соціо- та етнокультурному просторі України. О. Двуреченська, А. Гусениця [7]



розглядають трансформацію української ідентичності в контексті євроінтеграції.

Я. Грицак, О. Комаров [8] окреслюють шлях становлення української ідентичності в контексті історичних подій та соціальних змін. В. Андрусишин [9] аналізує вплив родинних традицій та цінностей на політичну поведінку українців. Н. Давидюк [10] вивчає вплив соціальних змін на формування національної ідентичності здобувачів освіти. В. Дияк, К. Тушко, В. Волобуєв [11] досліджують особливості множинної ідентичності в умовах війни.

Н. Підбережник, О. Тютюнник [12] розглядають проблеми формування національної ідентичності в умовах війни. Д. Піонтковська [13] вивчає психологічні аспекти національної ідентичності українців під час війни. І. Ю. Чайка, Є. Г. Цокур [14] аналізують феномен гібридного геноциду в умовах російсько-української війни 2014–2022 рр. С. Бойко (S. Boiko) [15] досліджує формування національної та культурної ідентичності українського суспільства в умовах сучасних викликів.

Таким чином, останні дослідження показують, що радянська спадщина відіграє значну роль у формуванні національної ідентичності українців. Водночас процес декомунізації, переосмислення історичних подій та інтеграція в європейський простір істотно впливають на трансформацію національного самосприйняття. З огляду на це подальші дослідження мають бути спрямовані на глибший аналіз механізмів впливу радянського минулого на сучасні ідентичнісні процеси, а також на розробку ефективних стратегій інформаційної політики, що сприятимуть зміцненню національної єдності.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** У дослідженні впливу радянського минулого на формування української національної ідентичності важливо виділити кілька проблемних аспектів, що залишаються актуальними для подальших наукових розвідок. Необхідність глибшого дослідження впливу радянської спадщини на формування

національної ідентичності, особливо в контексті колективної пам'яті, психологічних травм, інформаційної політики та ролі зовнішніх впливів, залишається актуальною проблемою.

**Формулювання цілей статті (постановка завдання).** Метою цієї статті є дослідження впливу радянського минулого на сучасні процеси формування української національної ідентичності, аналіз основних механізмів радянської політики.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати радянську політику формування національної ідентичності України, зосереджуючись на русифікації, знищенні національної еліти, маніпуляції історичною пам'яттю та нав'язуванні концепції «радянського народу».
2. Визначити найважливіші наслідки радянської спадщини для сучасного українського суспільства, зокрема в мовній, культурній, історичній та політичній сферах.
3. Дослідити державні та громадські ініціативи, спрямовані на подолання радянської спадщини, зокрема політику декомунізації, реформування освіти, інформаційної політики та збереження культурної спадщини.

**Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів.** Українська національна ідентичність бере свій початок із часів Гетьманщини, пройшла через радянське лихоліття і триває до сьогодення незалежності. Визначальні періоди української історії – доба козацтва, визвольні змагання першої половини XX століття, сталінські репресії та боротьба за суверенітет – є фундаментом сучасного національного самоусвідомлення [2].



В умовах російсько-української війни цей історичний наратив набуває особливого значення, адже українці активно використовують минуле для посилення національної єдності та підтримки патріотичного духу [1, с. 97].

Національна ідентичність формується через тлумачення та переосмислення історичних епізодів, що визначають народ як націю. В українському контексті період визвольних змагань, зокрема Українська революція 1917–1921 років, боротьба Української повстанської армії (УПА), Голодомор 1932–1933 років та події Другої світової війни, є важливими історичними віхами, що формують національну самоідентифікацію [3].

Радянська політика щодо національної ідентичності України була спрямована на поступове нівелювання національної самосвідомості та інтеграцію українців у спільний простір «радянського народу». Центральним концептом була ідея «братерства народів», яка, однак, передбачала панування російської мови, культури та історичного наративу. Формування радянської ідентичності будувалося на нав'язуванні єдиного історичного бачення, де Україна розглядалася виключно як частина Росії або СРСР, а будь-які прояви українського національного руху вважалися проявами буржуазного націоналізму та загрозою державному ладу.

Одним із важливих елементів цієї політики стали масові репресії проти української інтелігенції, культурної та наукової еліти, які розпочалися ще в 1920–30-х роках і продовжувалися впродовж усього періоду існування СРСР. Знищення діячів культури, літератури, науки та освіти мало на меті ліквідацію національного самовираження. Особливо жорстокими були репресії 1930-х років, коли жертвами стали тисячі письменників, учених, художників, театральних діячів, яких звинувачували в контрреволюційній діяльності або шпигунстві. Цей період отримав назву «Розстріляне відродження» через масове фізичне знищення українських митців та інтелектуалів, які розвивали національну культуру та мову. Пізніше, у 1960–70-х роках, радянська влада

застосовувала менш радикальні, але не менш руйнівні методи боротьби, зокрема дискредитацію, арешти, примусове лікування в психіатричних лікарнях і переслідування представників дисидентського руху, таких як Василь Стус, Іван Світличний, Євген Сверстюк тощо.

Системна русифікація, ще один важливий інструмент підризу української ідентичності, розпочалася з освітньої сфери, де поступово скорочувалася кількість україномовних шкіл та університетів, а навчання переводилося на російську мову. У містах українська мова витіснялася з офіційного та побутового вжитку, а в державних установах, армії та закладах вищої освіти вона фактично перестала використовуватися. Під впливом радянської мовної політики покоління українців, особливо в містах, виростили з переконанням другорядності, провінційності або непотрібності української мови. Ця тенденція зберігалася впродовж десятиліть і залишила значний відбиток на мовному питанні в сучасній Україні.

Крім фізичних репресій та русифікації, радянська влада активно працювала над спотворенням історичної пам'яті українців через цензуру історичних джерел, зміну інтерпретацій подій та створення міфів про «спільне героїчне минуле». Будь-які спроби переосмислення ролі української державності придушувалися. Замість цього популяризувалися наративи про «визвольну місію» Росії в Україні, братерську дружбу з радянським народом та «злу» роль націоналістичних рухів. Історію України викладали під впливом радянської ідеології, представляючи Русь-Україну (Київську Русь) як початкову форму російської державності, а Козацька доба трактувалася через призму «добровільного приєднання» до Московського царства. Також відбувалося викривлення історії Голодомору 1932–1933 років, який у радянські часи або замовчували, або представляли як загальносоюзний голод, зумовлений несприятливими умовами, а не штучно організованою політикою геноциду [3].

Радянська влада проводила системну політику, спрямовану на формування «радянського народу» як єдиної наднаціональної спільноти, що мало на меті нівелювання національних відмінностей серед республік СРСР. Концепції «дружби народів», «братерства» українців та росіян, «возз'єднання України з Росією» призвели до виникнення подвійної ідентичності – української та радянської. На півдні та сході України тривалий вплив російсько-радянських наративів сповільнював процес формування національної ідентичності. Радянська ідеологія значно вплинула на формування історичної пам'яті українців, породжуючи подвійну ідентичність та розмиваючи національну самосвідомість. Сучасна Україна має труднощі з переосмисленням власної ідентичності, особливо в регіонах із сильним російсько-радянським впливом [6, с. 160]. Вплив комуністичної ідеології на ментальність українців проявився в ідеологізації та підміні українських національних цінностей комуністичними. Голодомор 1932–1933 рр. та репресії фізично нищили українську інтелігенцію та носіїв національної ідентичності. Розкуркулення селянства, масові депортації зруйнували традиційний спосіб життя. Формувався «homo soveticus» – радянська людина без відчуття громадянства та національності [5, с. 101]. Ці процеси призвели до серйозних змін у культурному, мовному, політичному та історичному житті українців, наслідки яких відчутні й сьогодні.

Таблиця 1

#### Наслідки радянського минулого для української національної ідентичності

| Сфера | Наслідки радянського минулого                                                                                                                                                                 |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Мова  | Масова русифікація, зменшення кількості україномовних шкіл, дискримінація української мови в офіційних установах, формування стереотипів про українську як «провінційну» або «селянську» мову |

|                     |                                                                                                                                                                               |
|---------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Культура            | Знищення або цензура творів українських письменників, митців і композиторів, нав'язування радянського культурного канону, викривлення традиційної української культури        |
| Історична пам'ять   | Спотворення історії України, зокрема щодо Голодомору, визвольних рухів, козацької доби та української державності, міфи про «дружбу народів» і «спільне минуле»               |
| Політика            | Насадження концепції «радянського народу», ліквідація політичних еліт, репресії проти національно свідомих діячів, відсутність реальної політичної автономії УРСР             |
| Освіта              | Викладання історії та суспільних наук через призму радянської ідеології, вилучення з програм тем, пов'язаних із національним рухом, Голодомором, українським визвольним рухом |
| Релігія             | Переслідування Української греко-католицької та автокефальної православної церкви, підтримка Російської православної церкви як єдиної легітимної релігійної структури         |
| Ментальність        | Формування радянської ідентичності, комплекс меншовартості, страх перед репресіями, недовіра до держави та громадянських ініціатив, пасивність населення в політичному житті  |
| Економіка           | Централізоване управління, залежність від загальносоюзного планування, придушення приватної ініціативи, неефективність економічної системи, деградація інфраструктури         |
| Геополітичний вплив | Збереження залежності від Росії в галузі політики, економіки, енергетики, вплив радянських наративів у ЗМІ, гібридна інформаційна війна та маніпуляції громадською думкою     |

Джерело: створено автором

Аналіз наслідків радянського минулого демонструє глибокий і багатогранний вплив на сучасну Україну. Радянська політика сприяла послабленню української мови, культури та історичної пам'яті, що й досі є викликом для національного відродження. Елементи радянського спадку продовжують впливати на українське суспільство, особливо у сфері політичної культури, менталітету та геополітичних орієнтацій.

Подолання цих наслідків потребує комплексного підходу, що передбачає посилення політики українізації, відновлення національної пам'яті, підтримку української мови та культури, а також зміцнення демократичних інститутів. Лише системна державна та громадська робота сприятиме повноцінному утвердженню української національної ідентичності в умовах незалежності та євроінтеграції.

Після здобуття незалежності Україна поступово почала впроваджувати заходи, спрямовані на подолання наслідків радянської спадщини. Одним з основних напрямів цієї роботи стала політика декомунізації, що активізувалася після Революції Гідності. Законодавчі ініціативи передбачали заборону комуністичної символіки, перейменування міст, сіл і вулиць, демонтаж пам'ятників радянським діячам, а також відкриття архівів КДБ, що дало суспільству можливість отримати доступ до історичних документів про репресії, масові переслідування та інші злочини радянського режиму. Завдяки цим крокам відбулося переосмислення минулого, а радянська спадщина втратила легітимність у публічному просторі.

Реформування освіти стало важливим аспектом подолання радянських наративів, оскільки саме система освіти в СРСР відігравала значну роль у формуванні радянської ідентичності та спотвореного бачення історії. Оновлення шкільних програм передбачало викладання історії України без ідеологічного впливу радянських догм, вивчення національно-визвольних рухів, Голодомору, репресій проти української інтелігенції та процесів русифікації. Університетські програми також зазнали змін: акцент робився на українському гуманітарному дискурсі, дослідженні прав людини, демократичних процесів і європейської інтеграції. Особлива увага приділялася розвитку українознавства, популяризації української мови та літератури.

Інформаційна політика України також зазнала трансформацій, адже радянський спадок залишив глибокий слід у медійному просторі та суспільній свідомості. Поступова дерусифікація інформаційного простору супроводжувалася розвитком україномовного контенту, підтримкою незалежних медіа, обмеженням впливу російської пропаганди та протидією фейковим історичним наративам. Було запроваджено квоти на українську мову в теле- та радіоефірах, що сприяло зміцненню позицій української культури в медіа. Крім того, розвиток цифрових платформ сприяв створенню

альтернативних освітніх та просвітницьких проєктів, спрямованих на формування критичного мислення та деколонізації історичного дискурсу.

Збереження та популяризація культурної спадщини відіграє важливу роль у відновленні національної ідентичності та протидії наслідкам радянської політики. Відновлення історичних пам'яток, реставрація архітектурних об'єктів, підтримка народного мистецтва та кінематографа, що висвітлює правдиві сторінки української історії, стали важливими кроками в цьому напрямі. Запровадження державних програм фінансування українських культурних ініціатив дало змогу реалізовувати масштабні проєкти, спрямовані на утвердження української мови, літератури та мистецтва. Важливу роль у цьому процесі відіграють громадські організації, які активно займаються просвітницькою діяльністю, організовують лекції, виставки, кінопокази та фестивалі, що сприяють поширенню знань про справжню історію України.

Загалом державні та громадські ініціативи щодо подолання радянської спадщини відіграють важливу роль у процесі національного відродження. Вони сприяють формуванню української ідентичності, поверненню історичної пам'яті та зміцненню позицій української культури та мови. Водночас ці процеси залишаються складними та тривалими, оскільки радянська спадщина досі впливає на суспільну свідомість, політичну культуру та міжнародні виклики, зокрема в контексті інформаційної війни та російської агресії проти України.

Війна стала потужним каталізатором переосмислення національної ідентичності українців, прискоривши процеси, які в мирний час розвивалися б значно повільніше. Зовнішня агресія змусила суспільство переоцінити історичну пам'ять, культурні орієнтири, мову, традиції та власну державність, водночас викликавши хвилю громадянської активності, патріотизму й самоусвідомлення. З початком повномасштабного російського вторгнення значна кількість українців, навіть ті, хто раніше не ідентифікував себе

виключно в національних категоріях, почали усвідомлювати важливість збереження національної культури та мови як фундаментальних чинників державної незалежності [12].

Консолідація суспільства в умовах війни відбулася на різних рівнях, об'єднуючи громадян незалежно від їхнього походження, мови чи регіону проживання. Ідентичність, яка в радянські часи зазнавала маніпуляцій і руйнування, отримала новий імпульс для відновлення, оскільки люди почали сприймати її не лише як елемент культури, але і як інструмент боротьби за майбутнє. Відбувся стрімкий перехід від етнічного розуміння нації до політичного: українцями стали вважати себе не лише ті, хто має етнічне коріння, а й усі, хто підтримує ідею незалежної України та розділяє її цінності. Це значно змінило суспільний дискурс, витіснивши радянські ідеологічні нашарування.

Війна загострила усвідомлення важливості національної мови як основи ідентичності та засобу протидії імперській експансії. Громадяни, які раніше спілкувалися російською, свідомо перейшли на українську як акт опору. Це не просто мовна трансформація, а глибокий символічний розрив із колоніальним минулим і відновлення української мовної гегемонії у власній державі. Аналогічні процеси відбулися й у сфері культури: активізувалося відродження народних традицій, зросла популярність української музики, літератури, кінематографа, що стали не лише засобами самовираження, а й важливими елементами спротиву.

Паралельно з цим війна сприяла переосмисленню історії, звільненню від радянських і пострадянських міфів. Це дало змогу багатьом українцям побачити реальну сутність радянської спадщини та загрозу, яку вона несе. Відбулося масове відкидання ідей «спільного минулого» з Росією та критичний перегляд радянських наративів про «братні народи». Це



підтвердило, що справжня незалежність неможлива без чіткого відмежування від російської історичної, культурної та політичної спадщини.

Війна також дала поштовх формуванню національної суб'єктності України на міжнародній арені [7]. Суспільство усвідомило свою роль у світовому контексті, а держава продемонструвала спроможність не лише боротися за власну свободу, а й впливати на геополітичні процеси. Українці почали усвідомлювати себе як народ із власною багатовіковою історією боротьби за державність, а не як частину «великого радянського простору», нав'язаного колоніальною політикою.

Таким чином, війна прискорила національну консолідацію, посилила почуття приналежності до єдиної політичної нації, спричинила культурне відродження та перетворила переосмислення ідентичності на необхідність і механізм виживання. Вона показала, що національна свідомість є не лише символом, а й реальною силою, що визначає здатність країни до опору, стійкості та розвитку.

**Висновки.** Встановлено, що радянське минуле мало глибокий і тривалий вплив на формування української національної ідентичності, залишивши значний спадок культурних, мовних та історичних деформацій. Радянська політика, спрямована на асиміляцію, репресії проти української інтелігенції, русифікацію та маніпуляцію історичною пам'яттю, створила довготривалі перешкоди для усвідомлення національної самобутності та суб'єктності України. Однак, попри ці виклики, українське суспільство поступово звільняється від нав'язаних імперських і радянських наративів, відновлюючи власну культурну та історичну спадщину.

Війна стала одним із найважливіших чинників, що каталізували національну консолідацію та значно прискорили переосмислення ідентичності. Зовнішня агресія не лише мобілізувала суспільство, а й дала поштовх до усвідомлення важливості мови, культури, історії та традицій як неодмінних

складників української державності. Національна свідомість, що тривалий час перебувала під впливом радянської спадщини, сьогодні перетворюється на один з основних чинників опору та відбудови країни.

Державна політика декомунізації, реформування освіти, інформаційної сфери та відновлення культурної спадщини відіграє важливу роль у подоланні наслідків радянського минулого. Проте цей процес залишається складним і потребує комплексного підходу, що передбачає не лише зміну законодавчих норм, а й активну просвітницьку роботу, формування нового історичного наративу та розвиток української мови як основи ідентичності. Успіх цих заходів значною мірою залежить від підтримки громадянського суспільства, яке сьогодні відіграє провідну роль у відродженні національної свідомості.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері є широкими та охоплюють кілька основних напрямів. По-перше, необхідно глибше дослідити механізми впливу радянської спадщини на різні соціальні групи та регіони України, зокрема з урахуванням їхньої історичної специфіки та рівня інтеграції в загальнонаціональний дискурс. По-друге, дослідити, як війна вплинула на зміни в громадській думці щодо питань ідентичності, мови та культури. По-третє, актуальним залишається питання інтеграції української історичної пам'яті в європейський контекст, що сприятиме подоланню радянських міфів та зміцненню міжнародного іміджу України як суверенної держави з унікальною історією та культурою.

### Список використаних джерел

1. Чупрінова Н. Ю., Севрук І. І., Соколовська Ю. В. Історична пам'ять та національна ідентичність в умовах російсько-української війни (2014–2024 рр.). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*, 2024, Вип. 74, №35, С. 3. <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/3.1> (дата звернення: 24.01.2025).

2. Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т. Вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія Історія*, 2023, Вип.14/56, С. 185–196.
3. Стасюк О. Український Голодомор-геноцид 1932–1933 рр. як новий наратив і колективна травма Європи. *Гілея: науковий вісник*, 2019, Вип. 142, №1, С. 78–81
4. Краснодемська І. Й. Роль західної української діаспори в етнокультурних процесах в Україні (кінець 80-х – середина 90-х років ХХ ст.). *Українознавство*, 2018, №3(68), С. 21–40. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.3\(68\).2018.145376](https://doi.org/10.30840/2413-7065.3(68).2018.145376)
5. Мосієнко О., Гордійчук О., Клименко І., Кондратюк Ю. Національна безпека України: аналіз ризиків та викликів. *Society and Security*, 2024, №2–3 (3). [https://doi.org/10.26642/sas-2024-2-3\(3\)-98-105](https://doi.org/10.26642/sas-2024-2-3(3)-98-105).
6. Семенова О. Радянська ідентичність у соціо- та етнокультурному просторі сучасної України. *Українознавство*, 2020, №4 (77). С. 159–169.
7. Двуреченська О., Гусениця А. Процес трансформації української ідентичності в контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник ННУ імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*, 2022, №3(54). <https://doi.org/10.21564/2663-5704.54.265742>
8. Грицак Я., Комаров О. Шлях становлення української ідентичності. *Запоріжжя: Платформа спільних дій*, 2021, 35. <https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya/shlyah-stanovlennya-ukrayinskoyi-identychnosti>(дата звернення: 24.01.2025).
9. Андрусишин В. Вплив родинних традицій та цінностей на політичну поведінку українців : минуле і сьогодення. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку (напрям: культурологія)*, 2022, № 43, С. 122–127. <https://doi.org/10.35619/ucpmk.vi43.592>

10. Давидюк Н. Вплив соціальних змін на формування в здобувачів освіти української національної ідентичності. *New pedagogical thought*, 2024, №118(2), С. 81–85. <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2024-118-2-81-85>
11. Дияк В., Тушко К., Волобуєв В. Особливості формування множинної ідентичності в умовах російсько-української війни. *Grani*, 2024, №27(2), С. 12–18. <https://doi.org/10.15421/172424>
12. Підбережник Н., Тютюнник О. Проблеми формування української національної ідентичності в умовах російсько-української війни. *Актуальні питання у сучасній науці*, 2025, №2(32). [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2\(32\)-292-302](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-2(32)-292-302)
13. Піонтковська Д. Психологічні особливості формування національної ідентичності українців в умовах російсько-української війни. *Психологія: реальність і перспективи*, 2021, №19, С. 119–128. <https://doi.org/10.35619/praprv.v1i19.313>
14. Чайка І. Ю., Цокур Є. Г. Феномен гібридного геноциду в умовах російсько-української війни 2014-2022 рр. *Політичне життя*, 2022, №4, С. 45–54. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.4.6>
15. Boiko S. Formation of national and cultural identity of Ukrainian society: modern challenges and threats. *Almanac of Ukrainian Studies*, 2022, №29, P. 32–38. <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.29.4>